

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Економіка цивільної авіації»
вибіркових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою Кременчуцького
льотного коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 31.08.2021 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.п.н.,
спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Носач І.В.

Рецензенти:

1. Доктор економічних наук, професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського – Дружиніна В.В.
2. Кандидат економічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС – Пушкар О.І.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вибіркової навчальної дисципліни «Економіка цивільної авіації» складена відповідно до освітньої-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти («Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів» зі спеціальності 272 Авіаційний транспорт).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є принципи та основи економічної діяльності авіатранспортних підприємств.

Міждисциплінарні зв'язки: економіка цивільної авіації викладається після вивчення ринкової економіки та забезпечує засвоєння спеціальних та нормативних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Характеристика повітряного транспорту та його продуктивні показники
2. Основні фонди і оборотні засоби цивільної авіації
3. Собівартість продукції цивільної авіації
4. Трудові ресурси і продуктивність праці в цивільній авіації
5. Оплата праці працівників цивільної авіації
6. Доходи, прибуток і рентабельність роботи підприємств цивільної авіації
7. Інвестиції на підприємствах цивільної авіації

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення дисципліни «Економіка цивільної авіації» є розкриття економіки як науки, що вивчає теоретичні основи і практичні форми функціонування ринкових структур і механізмів взаємодії суб'єктів економічної діяльності авіатранспортних підприємств.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка цивільної авіації»: є оволодіння знаннями теоретичних та методологічних основ економіки, одержання знань по сутності основних понять економіки авіапідприємств: матеріальних та нематеріальних активів, продуктивності праці, собівартості продукції, прибутку, рентабельності та інших показників ефективності роботи авіапідприємств, вивчення методичних та методологічних основ моделювання ефективності роботи авіапідприємств.

1.3. Згідно з освітньою програмою здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- законодавчу базу діяльності авіапідприємств;
- основні поняття і терміни, які застосовуються в економіці авіатранспорту;
- сутність основних понять економіки - основні фонди, оборотні засоби, собівартість, продуктивність праці, вартість робочої сили;

- шляхи підвищення ефективності функціонування основних фондів, оборотних засобів, робочої сили; зниження собівартості продукції, продуктивності праці;
- сутність і завдання розрахунків показників ефективності;
- склад основних фінансово – економічних показників підприємства та методику їх розрахунку;

вміти:

- самостійно оцінювати ризики і визначати доцільність існування авіапідприємства;
- застосовувати методи і навички організації роботи авіапідприємств;
- розраховувати показники ефективності використання основних фондів, оборотних засобів, робочої сили авіапідприємств і аналізувати їх;
- знаходити шляхи використання резервів підвищення ефективності основних фондів, оборотних засобів, робочої сили;
- визначати показники ефективності;
- самостійно розраховувати і аналізувати основні показники діяльності авіапідприємства;
- виконувати розрахунки по вибору оптимального інвестиційного проекту з кількості запропонованих;
- оцінювати соціальні та економічні наслідки приймаючих технічних та управлінських рішень.

1.4 Форма підсумкового контролю (залік).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Короткий опис змісту навчальної дисципліни

Тема № 1. Характеристика повітряного транспорту та його продуктивні показники

Особливості повітряного транспорту транспортної системи України. Транспорт як важлива складова частина виробничої інфраструктури України. Особливості повітряного транспорту. Оцінка використання різних видів транспорту в залежності від швидкості постачання. Підприємства і організація цивільної авіації. Функції та задачі. Авіакомпанія. Чартерні авіакомпанії. Низько затратні авіакомпанії. Регулярні міжнародні авіаперевізники. Мережеві авіакомпанії. Вантажні оператори. Комбіновані експрес-перевізники. Змішані авіакомпанії. Ізольовані авіакомпанія. Аеропорт. Підприємства з організацією управління повітряним рухом. Авіаремонтні заводи та самостійні авіаційно-технічні бази. Агентства. Учбові заклади. Науково-дослідницькі інститути. Продуктивні і об'ємні показники діяльності повітряного транспорту. За видами перевезень: регулярні перевезення, не регулярні перевезення, внутрішні, міжнародні. Показники діяльності повітряного транспорту. Види діяльності повітряного транспорту. Діяльність транспортної авіації, діяльність по застосуванню авіації в галузях економіки.

Тема № 2. Основні фонди і оборотні засоби цивільної авіації

Сутність, склад та структура основних фондів. Сутність основних фондів та їх склад. Склад діючого парку пасажирських та вантажних літаків. Види вартості оцінок основних фондів. Знос і амортизація основних фондів. Знос основних фондів. Амортизація та її розрахунки. Показники використання основних фондів. Загальні показники: фондівіддача, фондомісткість, рентабельність, фондоозброєність праці. Показники екстенсивного використання повітряних суден: коефіцієнт використання ПС з нальоту годин, процент використання ПС та простою ЛА. Показники інтенсивного використання ПС. Коефіцієнт використання ЛА погодинної продуктивності, коефіцієнт використання пасажирських крісел, коефіцієнт граничного комерційного навантаження. Шляхи покращення використання ОФ. Скорочення простоїв в справному стані. Скорочення простоїв не в справному стані. Покращення використання СВП: розстановка парку ПС за повітряними лініями з урахуванням оптимальної дальності безпосадочного польоту; зростання покращення комерційного навантаження та використання пасажирських крісел за рахунок підвищення попиту на авіап перевезення; освоєння нових повітряних ліній і нових видів робіт в галузях економіки; підвищення регулярності та безпечності польоту. Сутність, склад та структура оборотних засобів цивільної авіації. Поняття оборотних засобів. Їх склад і структура. Розрахунок потреб в оборотних засобах. Показники використання оборотних засобів: коефіцієнт обіговості; тривалість 1 оборота оборотних засобів; коефіцієнт закріплення оборотних засобів. Основні шляхи покращення використання оборотних засобів: зниження норматива запаса дня; зниження часу проходження грошових засобів у сфері обігу; скорочення вартості оборотних засобів.

Тема № 3. Собівартість продукції цивільної авіації

Класифікація експлуатаційних витрат. Поняття собівартості та її сутність. Класифікація експлуатаційних витрат: за економічними елементами; калькуляційними статтями затрат. Структура затрат. Визначення собівартості перевезень. Собівартість рейсів та її значення для економічної оцінки плануючих рейсів, для аналізу ефективності експлуатації ПС, для обґрунтування тарифів за авіаційні перевезення та інше. Структура витрат по авіап перевезенням. Економічний зміст суми покриття та її значення. Оцінка ефективності рейсу за ступенем покриття. Шляхи зниження собівартості перевезень: покращення техніко-економічних параметрів експлуатаційного парку ПС; зростання обсягу перевезень при наявності платоспроможного попиту за рахунок покращення використання ПС, зростання нальоту годин на 1 середньо-списковий літак, покращення погодинної продуктивності літака; економія паливно-мастильних засобів, скорочення не виробничого нальоту годин; скорочення витрат за статтею «Поточний ремонт СВП» та інше.

Тема № 4. Трудові ресурси і продуктивність праці в цивільній авіації

Склад і планування трудових ресурсів підприємств цивільної авіації. Поняття трудових ресурсів. Кадри підприємства. Персонал підприємства та його категорії. Структура кадрів. Поняття професії та кваліфікації. Структура персоналу. Кількісна характеристика персоналу, показники руху персоналу.

Продуктивність праці в цивільній авіації. Поняття продуктивності. Система показників продуктивності праці. Загальні показники продуктивності праці, розрахунок продуктивності праці на підприємствах цивільної авіації. Фактори зростання продуктивності праці: зростання технічного рівня виробництва; покращення організації виробництва та праці; зростання обсягу робіт та відносне скорочення чисельності зайнятих на допоміжних роботах робітників, інженерно-технічних робітників та інше; зміна структури виробництва та інші фактори; зростання кваліфікації робітників, посилення матеріальних та моральних стимулів до праці, зміцнення трудової та виробничої дисципліни, покращення системи стратегічного оперативного планування та інше.

Тема № 5. Оплата праці працівників цивільної авіації

Організація оплати праці на підприємства цивільної авіації. Поняття заробітної плати. Мінімальна заробітна плата. Номінальна заробітна плата. Реальна заробітна плата. Основні принципи організації заробітної плати на підприємствах. Система оплати праці. Тарифна система. Форми системи заробітної плати. Розрахунок тарифної ставки. Форми і системи оплати праці. Погодинна форма оплати праці. Відрядна форма праці. Безтарифна система оплата праці. Система грейдів.

Оплата праці різних категорій працівників цивільної авіації. Галузеве тарифне узгодження. Оплата праці робітників льотної професії. Оплата праці інженерно-технічного складу. Оплата праці інженерно-технічних робітників і службовців.

Тема № 6. Доходи, прибуток і рентабельність роботи підприємств цивільної авіації

Визначення доходу авіакомпанії. Формування доходів підприємства за рахунок виручки від реалізації продукції та послуг, бюджетних інвестицій, цільових субсидії позикових засобів та інші надходжень. Поняття виручки. Не реалізаційні доходи. Авіаційні тарифи та їх розрахунок. Доходи по авіалініям від перевезення пасажирів, платно багажу та вантажу. Розрахунок доходів рейсу, структура доходів від авіап перевезень авіакомпаній. Визначення доходу аеропорту. Аеропортові збори: збір за взліт-посадку; збір за забезпечення авіаційної безпеки; збір за стоянку; збір за надання аеровокзального комплексу; збір за метеозабезпечення. Тарифи за наземне обслуговування: тарифи за обслуговування комерційного навантаження ПС; тарифи за обслуговування екіпажу; тарифи за обслуговування ПС; тарифи за технічне обслуговування ПС. Розрахування доходів підприємства з використанням повітряного простору та управління повітряним рухом (ВПП та УПР). Показники ефективності роботи підприємства цивільної авіації і порядок розрахунку доходів і прибутку на підприємства.

Тема № 7. Інвестиції на підприємствах цивільної авіації

Сутність, визначення та джерела інвестицій авіапідприємств. Інвестиції, їх види. Капіталовкладення. Механізм реалізації лізингу ПС. Джерела інвестування. Механізм поворотного лізингу.

Базові принципи оцінки ефективності інвестицій. Річна ставка судного проценту. Дисконтування. Показники економічної ефективності інвестицій. Чистий потік платежів. Поточна вартість чистого потоку платежів. Чиста

дисконтова на вартість. Внутрішня норма окупності. Строк окупності інвестицій. Індекс рентабельності інвестицій.

3. Рекомендована література:

Основна література:

1. Повітряний кодекс України. Закон України від 04.05.93 р. № 3168-ХІІ.
2. Жаворонкова Г.В. Стратегічне управління авіатранспортними підприємствами: Монографія // Жаворонкова Г.В., Садловська І.П., Шкода Т.Н., Жаворонков В.О. / За редакцією д.е.н. Жаворонкової Г.В. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 676 с.
3. Кудрицька Ж.В., Апарова О.В., Жебка В.В. економічна ефективність сталого розвитку підприємств авіаційної галузі: Монографія – К.: Вид-во «Логос», 2012 – 464 с.
4. Організаційно-економічний механізм управління авіатранспортним підприємством: Монографія [Г.В. Астапова, О.В. Арєф'єва, В.В. Матвєєв та ін.] – К.: Центр учбової літератури, 2016 – 304 с.
5. Апарова О.В. Організаційно–економічний механізм забезпечення сталого розвитку авіакомпанії. Монографія – К.: Логос, 2016 – 248 с.
6. Аль-Тмейзі А.Ю. Функціонування авіаційної інфраструктури України в системі світових інтеграційних процесів. Автореферат – НАН України, Ін-т світ. Економіки і міжнародних відносин – К., 2012 – 20 с.
7. Кравчук Г.В. Фінансово–економічне управління виробничими системами авіакомпанії. Монографія – Чернігів, 2017 – 364с.

Допоміжна література:

8. Луценко Г.П. Результативність функціонування національної транспортної системи: просторово-часовий аспект/ Г.П. Луценко, В.В. Дружиніна, В.О. Дружинін // Проблеми системного підходу в економіці: збірник наукових праць. – Київ: НАУ, 2017. – Випуск 5(61) – С. 43–51.
9. Луценко Г. П. Діагностика розвитку авіатранспортної інфраструктури України в умовах активізації міжнародного туризму / Г.П. Луценко, В.В. Дружиніна, Н. В. Старчик // Інфраструктура ринку. – 2018. – Випуск 20. – Режим доступу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/20-2018>
10. Ківа Д. Авіаційна галузь на крилах науки [Електронний ресурс] / Ківа Д.// Віче – Журнал Верховної Ради України Режим доступу до журн.: <http://www.viche.info/journal/3366/>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

11. Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icao.int/>
12. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2017 рік. [Електронний ресурс] / Державна авіаційна служба -Режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/>.

13. General Aviation Statistical Databook& 2016 Industry Outlook [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.gama.aero/files/GAMA_2016_Databook_LRes%20-%20LowRes.pdf

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Питання для підсумкового контролю (заліку):

1. Ключові моменти сучасного стану та перспектив розвитку цивільної авіації.
2. Особливості транспорту як галузі матеріального виробництва.
3. Показники об'єму робіт авіатранспортної діяльності ЦА.
4. Показники об'єму робіт підприємств ЦА та їх служб.
5. Структура основних фондів ЦА.
6. Облік і оцінка основних фондів ЦА.
7. Знос і амортизація основних фондів.
8. Амортизація СВАД.
9. Методика відрхувань в ремонтний фонд СВАД.
10. Показники ефективності використання основних фондів ЦА.
11. Показники екстенсивного та інтенсивного використання СВАД.
12. Склад та структура оборотних засобів підприємств ЦА.
13. Джерела формування оборотних засобів ЦА.
14. Показники ефективності використання оборотних засобів ЦА.
15. Структура трудових ресурсів підприємств ЦА.
16. Методи визначення продуктивності праці ЦА.
17. Фактори, які впливають на підвищення продуктивності праці робітників ЦА.
18. Форми та системи оплати праці на підприємствах ЦА.
19. Оплата праці льотного складу.
20. Класифікація експлуатаційних витрат.
21. Визначення собівартості льотних годин та тонно-кілометра.
22. Метод розрахунку собівартості рейсу по статтям затрат.
23. Основні шляхи зниження собівартості авіаперевезення.
24. Визначення доходу авіакомпанії.
25. Визначення доходу аеропорту.
26. Джерела формування доходів за основною та не основною діяльністю підприємств ЦА.
27. Визначення фінансових результатів діяльності підприємств ЦА.
28. Показники рентабельності діяльності ЦА.
29. Напрямки використання чистого прибутку підприємств ЦА.
30. Сутність та значення інвестицій в ЦА.
31. Джерела інвестицій в ЦА.
32. Види лізингу в ЦА. Методика формування лізингових платежів.
33. Показники економічної ефективності інвестицій.